

Els Dormitoris Reials d'Alfons XIII de Borbó i Victòria Eugènia de Battenberg al Palau de Pedralbes

El 14 d'abril del 2011, el Museu de les Arts Decoratives de Barcelona – Disseny Hub Barcelona ha obert al públic els antics Dormitoris Reials del Palau de Pedralbes, després d'un procés minuciós de documentació, conservació i restauració.

Text: Josep Capsir, conservador del Museu de les Arts Decoratives de Barcelona - DHUB.

L'avantcambra, en primer terme, i la cambra del dormitori de la Reina Victòria Eugènia, al fons, conserven encara avui bona part de l'empremta original, aquella que van deixar els aristòcrates catalans, que decidiren entorn del seu projecte decoratiu. Foto: Claudio Valdés. 2011.

Pintura al tremp, amb escena mitològica de Diana envoltada d'amorets i nimfes. Fou executada al darrer quart del segle XVIII per Francesc Pla, el Vigatà. Procedeix del palau del marquès de Monsolís i cobreix el sostre de l'avantcambra del dormitori de la Reina Victòria Eugènia. Foto: Claudio Valdés. 2011.

La manca d'una residència on hostatjar el Rei Alfons XIII i la seva família en les seves estades a Barcelona fou el motiu pel qual un grup d'aristòcrates catalans, encapçalats per Joan Antoni Güell, comte de Güell i marquès de Comillas, decidí pels volts de 1919 d'impulsar la iniciativa d'aixecar un edifici a la capital catalana amb aquesta finalitat. El noble es va despendre d'una part de la seva finca d'estiu a Pedralbes, per tal que els arquitectes Eusebi Bona i Francesc de Paula Nebot hi construïssin el Palau. Ho feren sota els paràmetres arquitectònics del noucentisme, moviment estètic i cultural imperant a casa nostra en aquells moments i que reivindicava valors com el classicisme, l'ordre i la mesura, presents de forma evident a la façana de l'edifici. La construcció del Palau de Pedralbes s'havia de fer inicialment per subscripció popular, amb una aportació significa-

tiva de l'aristocràcia local. En vista de la lentitud amb què avançaven les obres per manca de recursos, atès l'entorn de crisi econòmica que es vivia al nostre país, l'Ajuntament de Barcelona acabà sumant esforços a aquesta iniciativa de la noblesa. Alfons XIII i Victòria Eugènia van poder hostatjar-se finalment i per primer cop al Palau de Pedralbes el 12 de maig de 1924¹.

El projecte decoratiu i la seva execució

Les estances principals del Palau de Pedralbes es van decorar seguint un criteri estilístic prèviament establert per la Junta Constructora de l'edifici, sota la supervisió del comte de Güell. En el cas dels Dormitoris Reials, es va produir un fet singular: la creació d'una comissió específica formada per dones, liderada per Dolores de Càrter, baronessa de Maldà, amb l'objectiu de cercar recursos per cobrir les costoses

despeses de la decoració d'aquestes estances. És evident, doncs, que per a uns espais tan íntims i personals com són els dormitoris, es va tenir una atenció especial a l'hora de plantejar la seva decoració, per tal de dotar-los de la màxima magnificència.

L'encàrrec de l'execució del projecte decoratiu dels Dormitoris Reials, que ocupen una superfície de 110 m², va recaure en la firma comercial barcelonina Magí Pallarols, fundada al darrer quart del segle XIX. Aquesta empresa era un veritable empori industrial pel que fa a la construcció seriada de mobiliari i decoració integral d'interiors. El seu catàleg disposava, d'acord amb la moda del moment, d'infinitat d'opcions estilístiques decoratives (Renaixement, Lluís XIV, Reina Anna, Chippendale, Adam, Sheraton...) i l'empresa des de 1919 gaudia de la condició de Proveïdor de la Reial Casa. El 1923, va presentar diversos projectes a l'Exposició Internacional del Moble i Decoració d'Interiors de Barcelona, on el jurat li atorgà una distinció amb la categoria de Gran Premi. La casa Magí Pallarols, originàriament establerta al carrer de Pelai, en aquells anys tenia ja la seu social i els amplis espais d'exposició al número 44 del passeig de Gràcia i els tallers al 22 del carrer de l'Avenir².

Possiblement, i seguint instruccions directes dels mateixos monarques, la noblesa catalana optà per crear dos espais diferenciats a l'hora de projectar els Dormitoris Reials, un per a cada cònjuge.

El dormitori de Victòria Eugènia està format per una avantcambra i una cambra, separades per un marc d'alcova amb dues portes corredisses vidriades, construït als tallers de l'ebenista Magí Pallarols, tot creant el que devia ser un dormitori

d'estil Lluís XVI. L'avantcambra es va decorar amb un conjunt de pintures al tremp originals de Francesc Pla, el Vigatà, datades al darrer quart del segle XVIII, aportació de Guillem de Pallejà, marquès de Monsolís, i procedents d'un antic palau de la seva propietat. Les pintures de les parets reproduïen escenes bíbliques de l'Antic Testament, sobre la vida del jove

El dormitori del Rei Alfons XIII exhibeix la seva antiga magnificència, present als diferents elements que conformen el projecte decoratiu. Foto: Josep Capsir. 2012.

Secció d'ebenisteria, tapisseria, màquines i escultura als tallers de Magí Pallarols, empresa encarregada d'efectuar el projecte decoratiu dels Dormitoris Reials. Catàleg comercial *M. Pallarols*. Fons Josep Capsir. 1920-1925.

L'avantcambra i la cambra del dormitori de la Reina Victòria Eugènia van ser concebuts sota la inspiració de l'estil Lluís XVI, integrant peces originals d'època amb altres de contemporànies elaborades al taller de Magí Pallarols.
Foto: Àngel Toldrà Viazo. 1924-1926.

Detall de l'avantcambra del dormitori de la Reina Victòria Eugènia.
Foto: Àngel Toldrà Viazo. 1924-1926.

Tobies, i les del sostre són de caràcter mitològic i tenen com a protagonista la deessa Diana, envoltada d'amorets i nimfes³. Complementa la decoració mural d'aquesta estança en parets i sostre un conjunt de plafons de mirall de forma rectangular, també proveïts per la casa Magí Pallarols. Al fons, la cambra de la Reina es troba presidida per un llit de fusta pintada de color crema, proveït de quatre columnes esveltes que sostenen un baldaquí. El capçal del llit està ornamentat amb un medalló de talla daurada amb la

representació de la deessa Minerva. Es tracta d'un moble original de les darreries del segle XVIII, construït a Catalunya seguint les pautes decoratives de l'estil Lluís XVI, que s'havia aconseguit per gentilesa de Carles Sanllehy, marquès de Caldes de Montbui⁴.

Per a la decoració del dormitori d'Alfons XIII, la noblesa catalana trobà la inspiració en els patrons ornamentals de l'estil imperi, creat a l'inici del segle XIX sota el dictat de Napoleó. En aquest cas, s'optà per una única cambra on s'instal·laren algunes peces de mobiliari originals del segon quart del segle XIX, lliurades desinteressadament per Antoni d'Oriola-Cortada, comte de la Vall de Merlès, i els seus germans. Destaca en aquell espai, per la seva execució i qualitat, un tocador de caoba amb ornamentació de talla daurada i marqueteria, executat a Catalunya entre 1835 i 1845⁵. L'única pintura que penjava de les parets, totes entapissades amb el mateix motiu decoratiu en domàs blau que les de la cambra de la Reina, era un Sant Francesc en oració, de l'escola de Guido Reni, col·locat damunt de la llar de foc⁶. Complementen el mobiliari dels Dormitoris Reials diferents objectes, com ara banquetes, cadires de braços, sofàs, taules, cortinatges, catifes, aplics de paret, entre altres, procedents en gran part dels tallers de Magí Pallarols, que també s'ocupà de la instal·lació elèctrica, així com de la col·locació del parquet, efectuat amb fusta de roure.

Es dona la circumstància que, el gener de 1926, la firma comercial Magí Pallarols encara tenia pendent de cobrar diverses factures per les obres efectuades als Dormitoris Reials, tal com posa de manifest un escrit adreçat pel gerent a Miguel Primo de Rivera, marquès d'Estella⁷. El seu import pujava a 24.000 pessetes, que van ser sufragades mesos més tard per l'Ajuntament de Barcelona. Aquest fet posa en evidència les limitacions de l'actuació recaptatòria de la comissió de dames de la noblesa catalana, impulsada per la baronessa de Maldà i constituïda, tal com hem assenyalat anteriorment, amb l'únic objectiu d'obtenir recursos econòmics per decorar i moblar aquestes estances.

Tot i el plantejament historicista de la decoració dels Dormitoris Reials,

l'aristocràcia catalana no era impermeable als nous corrents decoratius que arribaven a Barcelona. Ho evidencia el fet que, molt a prop de la cambra de la Reina, al costat del bany, en els primers mesos de 1924 – i procedent de l'Exposició Internacional del Moble i Decoració d'Interiors de Barcelona, que s'acabava de clausurar – s'instal·là el saló circular amb cúpula daurada dissenyat pel moblista Santiago Marco, en col·laboració amb el lacador Lluís Bracons i el creador de tapissos i catifes Tomàs Aymat⁸. Aquest espai fou batejat aleshores com a *boudoir* de la Reina i recollia en els seus plantejaments decoratius els postulats de l'estil art déco, emblema i estendard de radiant modernitat d'aquella dècada dels felïços anys vint.

De 1924 fins a 1930, en plena dictadura de Primo de Rivera, Alfons XIII i Victòria Eugènia residiren ocasionalment al Palau de Pedralbes, amb la seva família, en els viatges oficials a la capital catalana, que sovintejaren sobretot el 1929, amb motiu de la celebració a Barcelona de l'Exposició Internacional⁹. Aquesta circumstància comportà que els Dormitoris Reials, així com la resta d'estances, s'anessin convertint en espais viscuts, és a dir, en espais sotmesos a canvis que afectaven, en més o menys mesura, la seva decoració primitiva, d'acord amb el gust o les noves necessitats dels seus regis usuaris. Com a exemple, podem fer esment del *boudoir* de la Reina, que ben aviat fou remodelat de tal manera que, de la seva empremta original, només en restà visible la planta circular, encara avui existent¹⁰. També val a dir que el llit d'Alfons XIII, peça original del segon quart del segle XIX, fou substituït per un altre exemplar, el mateix que ha arribat fins als nostres dies, que malgrat imitar l'estil del seu predecessor, presenta una factura més moderna i segurament un major confort.

Un testimoni de la nostra història accessible als ciutadans

Joaquim Maria de Nadal, cronista de la ciutat de Barcelona, sentencià a les seves memòries que: "els palaus reials són per regla general fulls despresos del llibre de la Història; no pas trossos vius d'Història, com sembla que havien

d'èsser per a correspondre al seu destí fundacional⁷11. Tal seria el cas del Palau de Pedralbes, puix que un cop caiguda la monarquia el 1931, mai més no ha tornat a exercir les funcions de residència reial. Les noves autoritats republicanes, en prendre possessió de l'edifici, van acordar de donar-li un ús públic i alhora cultural, circumstància que facilità la instal·lació al seu interior del Museu de les Arts Decoratives, que fou inaugurat un any més tard.

Joaquim Folch i Torres, director dels Museus d'Art de Barcelona, integrà com a tals els Dormitoris Reials dins del recorregut expositiu del Museu de les Arts Decoratives, cosa que també va fer amb l'antic despatx d'Alfons XIII¹². La resta de les nombroses estances es va anar adaptant, tot i que sense grans estridències, a les necessitats expositives de les col·leccions d'arts decoratives que configuraven el fons patrimonial del nou museu.

En començar la Guerra Civil (1936-1939), les col·leccions del Museu de les Arts Decoratives van ser traslladades de forma preventiva a Olot. Amb l'avanç de les tropes insurgents, el govern de la República es traslladà a Barcelona i el Palau de Pedralbes acollí Manuel Azaña, el seu president. Finalitzada la contesa bèl·lica, el Museu de les Arts Decoratives s'instal·là al Palau de la Virreina, a la Rambla, i el Palau de Pedralbes esdevingué la residència oficial del general Franco a Barcelona. Així i tot, des de 1960 i sense

perdre la seva funció residencial, es convertí en un espai museístic que permetia efectuar un recorregut per les seves antigues estances règies, entre les quals figurava el dormitori de la Reina¹³. No serà fins després de la mort del dictador, el 1975, quan el dormitori del Rei s'integrarà en aquest itinerari, recuperant, en gran mesura, el seu antic aspecte, atès que durant les darreres dècades havia estat habilitat com a dormitori de Franco i la seva esposa.

A partir de 1986, l'ús cada cop més freqüent del Palau de Pedralbes com a espai de representació de l'Ajuntament de Barcelona comportà el tancament al públic de les estances residencials, entre elles els Dormitoris Reials. El 1995 es procedí a inaugurar altre cop el Museu de les Arts Decoratives al Palau de Pedralbes, desallotjat del Palau de la Virreina anys enrere, però no serà fins al 2010 quan li seran assignades de nou l'administració i la gestió dels antics Dormitoris Reials.

El 2011, després d'un treball minuciós de documentació, conservació preventiva i restauració, s'obrien al públic novament les portes dels Dormitoris Reials, per primer cop al segle XXI. El plantejament museogràfic del Museu de les Arts Decoratives, en disposar altre cop d'aquests espais patrimonials, s'ha basat en mostrar-los tot respectant-ne l'aspecte original, tant com ha sigut possible. És a dir, aquell que tenien entre 1924 i 1930, període en què els monarques Alfons XIII

El dormitori del Rei Alfons XIII presenta trets decoratius derivats de l'estil imperi, amb mobles originals i altres construïts, en bona part, al taller de Magí Pallarols. Foto: Àngel Toldrà Viazo. 1924-1926

El boudoir de la Reina, d'estil art déco, obra de Santiago Marco, Lluís Bracons i Tomàs Aymat, avui desaparegut, era un oasi de modernitat entre els nombrosos espais decorats sota paràmetres historicistes. Foto: Àngel Toldrà Viazo. 1924-1926

i Victòria Eugènia els van habitar. Sense cap altra intervenció per part nostra que la necessària per a la conservació dels béns mobles que els integren, i amb l'objectiu de posar al servei de la ciutadania un testimoni material de la història política de la nostra ciutat, d'un període certament convuls, creatiu i ple de contrastos.

NOTES

1. Un dels primers reportatges que es van efectuar sobre el Palau de Pedralbes el recull la revista *LYCEVM* en el seu número extraordinari de maig de 1924.
2. En el catàleg comercial *M. Pallarols*, es poden veure decoracions integrals d'interiors efectuades per l'empresa tant en domicilis particulars com en edificis oficials de Barcelona a la dècada dels vint, coetànies a la intervenció duta a terme als Dormitoris Reials. Totes elles responen a paràmetres decoratius de caràcter historicista, de gran predicament entre la clientela nombrosa i variada de la casa. Al Centre de Documentació del DHUB es conserva, com a donació d'Eduard Blanxart, el catàleg comercial *Juan Pallarols*, editat en el tram final de la dècada dels vint, quan Joan succeí el seu pare Magí en el negoci. Les propostes decoratives aplegades en aquest exemplar recullen els treballs més significatius produïts per la firma comercial en aquella dècada, que reiteren el gust conservador de la burgesia i la noblesa catalana del moment.
3. Les pintures murals de les parets, sis en total, encara que una d'elles oculta sota un mirall, recullen escenes bíbliques de la vida de Tobies, que seguint el relat serien: "Tobies rebent la benedicció del seu pare quan se'n va de viatge", "L'arribada de Tobies i l'arcàngel Rafael a la llera del riu", "Tobies agafant amb les seves mans un peix del riu", "Tobies procedint a l'extracció del cor, el fetge i la fel al peix", "L'arcàngel Rafael conduint Tobies a la casa de Sara" i "Comiat de Sara de la casa paterna, desposada

amb Tobies i a punt d'iniciar un llarg viatge".

4. Pel que fa al sostre d'aquesta estança, hi ha una pintura mural al tremp en forma de medalló de l'escola del Vigatà de principis del segle XIX, de temàtica mitològica i que representa la deessa Victòria.

5. Per ampliar informació sobre aquest tocador es recomana la lectura de: PIERA, Mònica. "Consola tocador".

A: *Tocadors: Galeria d'estudi: Col·lecció del Museu de les Arts Decoratives de Barcelona*. Barcelona: Disseny Hub Barcelona, 2009. P. 16-17; així com: GOULA, Gemma.

"Lligador". A: *El Moble Català*. Barcelona: Departament de Cultura Generalitat de Catalunya – Editorial Electa, 1994. P. 282-283. Pel que fa a una de les dues calaixeres presents en aquesta estança, veure: GOULA, Gemma. "Calaixera". A: *El Moble Català*. P. 280-282.

6. Amb relació al sostre, s'exhibeix una pintura mural al tremp en forma de medalló de Francesc Pla, el Vigatà, de les darreries del segle XVIII, de tema mitològic i que representa la deessa Venus i el pastor Anquises.

7. "AMAB Sección de Hacienda, Negociado de Presupuestos, Expediente relativo a las facturas pendientes de pago y acuerdos para satisfacerlas, del Palacio de Pedralbes, número 1.557". Carta de Joan Pallarols datada el 16 de gener de 1926. De la informació continguda en aquest expedient, podem deduir que el cost de les tasques de decoració per l'actuació de Magí Pallarols en els Dormitoris Reials ultrapassà les 50.000 pessetes.

8. Els artífexs d'aquest saló circular, Santiago Marco, Lluís Bracons i Tomàs Aymat, van ser distingits pel jurat de l'Exposició Internacional del Moble i Decoració d'Interiors amb un Primer Gran Premi d'Art Modern, un Gran Premi i un Gran Premi, respectivament.

9. Per fer un seguiment de les diferents visites d'Alfons XIII, Victòria Eugènia i la resta de la família reial al Palau de Pedralbes, veure: PLANAS, Josefina. *Pedralbes, Corte de España*. Ayuntamiento de Barcelona, 1981.

10. La remodelació s'efectuà entre els mesos de maig i juny de 1926. El Museu de les Arts Decoratives conserva, en el seu fons patrimonial, d'aquella efímera instal·lació del boudoir de la Reina, els quatre llums de peu de fusta de banús lacada i aplicacions de closca d'ou i nacre, així com el tapís de Diana caçadora.

11. DE NADAL, Joaquim M. *Memòries. Vuitanta anys de sinceritats i de silencis*. Barcelona: Editorial Aedos, 1965. P. 382.

12. Val a dir que l'encàrrec de la decoració del despatx d'Alfons XIII, en estil Lluís XIV, avui desapareguda del seu emplaçament original, va recaure, en el seu moment, igual que els Dormitoris Reials, en la casa Magí Pallarols, que en aquest cas i com a deferença als monarques, la va dur a terme de forma desinteressada.

13. En aquella època s'edità una guia il·lustrada per als visitants: PLANAS, Josefina; TARIN-IGLESÍAS, José. *El Palacio de Pedralbes y el Palacete Albéniz*. Madrid: Editorial Patrimonio Nacional, 1974.